

Lengyel Boldizsár

A valóságot megtestesítő festő

(Beszélgetés Baranyó Sándorral)

Baranyó Sándor általam látott képeit többségükben a nagyarányúság jellemezte. Nagyarányúság a kompozícióban, a formák keresésében, a vaskos ecsetvonásokban, a színek mélyiséget rejtő, zabolálatlan, s gyújtó áradásában. Mintha minden képével az öröktől fogva létező világ két tartópillérét, a teret és az időt ostromolná, festői vállalkozásának az elfogadott és vállalt kihívás lehetetlensége adja nemes pátozát. A megszokott, a hétköznapi világ képekké alakított újateremtésében felmagasztosul, átlényegül minden, amit tekintie rabul ejt, esetje megidéz. Művészi egyéniségében egyszerre van jelen a valósághoz kötődő józanság és a mindent újateremtési képes képzelmű.

Elmélyedetten, masszívan, tömören dolgozik. Úgy alkot különöset, hogy nem csorbítja a valóság teljességét, számára ez a keskeny út, ami a képet az égbe emeli. A festéssel töltött több mint fél évszázados vívódása bizonyítja, milyen nehéz ezt az utat megtalálni.

Fiatal korában őt is megszedítette, ha csak pillanatra is, a külön egyedülállás mámor. Csontváry volt az eszményképe. Örök kereső, kutató természetű, mellyel mindig a dolgok végére jár, megóvták a teatrális külsőségektől, s ahogy múltak az évek, egyre komolyabban ismerte fel művészi lehetőségeit. Félelmetes szorgalma egyben a minőségért folytatott küzdelem is.

Minden életnek megvan a maga titokzatos koreográfiája. Baranyó életének titkai közül az egyik legfontosabb, örök hűsége Szolnokhoz, a Mű-

vésztelephez. Szolnokon született, onnan ment el festészetet tanulni, a Zagyvaparti telepre tért vissza, hogy Fényes Adolf, Aba-Novák és a többi óriás örökségét vállalva, nemzedékével együtt építőköve lehessen a magyar képzőművészetnek. A megyei önkormányzat 1992. június 26-i ülésén a Jász-Nagykun-Szolnok megyéért díjat ítélte Baranyó Sándor festőművésznak munkásságáért.

– *Mindig érdekes kutatni, hogy egy művész életműve milyen gyökerekből táplálkozik. A Te művészeted gyökerei honnan erednek? Hová nyúlnak vissza?*

– Nagyon szövevényes és sok apró szálból tevődött össze. A stúdiumaim, a kutatásaim, az önmagammal való szüntelen elégedetlenség űzött, hajtott mindig valami olyan tájra, amely vonzó is volt, és mások számára is tanulságokkal szolgált. Mestereim, akiktől sokat kaptam, egy hosszú életpályának a tanulságait szűrték le és szőtték egybe számomra és pályatársaim számára is. Amikor az ember fiatal, minden olyan impulzusra, amely számára ismeretlen, nagyon fogékony. Feledhetetlenek Szőnyi István mesterem mindig meg-

újuló intelmei. Rengeteget jelentett néhány beszélgetés Fényes Adolfal. Amilyen rövidék, olyan bölcsék és velősek voltak tanításai. Sőt, néhány intelmét nem is értettem akkor. El sem tudtam képzelni, pontosan mit jelentenek gondolatai, amikor így fogalmazott: „Fiacskám, ha az akadémiaira kerül, akkor öt évig rajzoljon. Mert az idő fest, de nem rajzol.” Tűnődhettem rajta évtizedekig. Aztán, amikor Assisiben voltam, és Giottonak a freskóit csodálhattam, értettem meg – 30 év után –, mit jelentett a mester intelme. A Giotto-freskókon az idő – a freskó változásai az időben – olyan gyöngyházragyogással vonta be a felületet, amelyet nem lehetett senkinek sem megfesteni. Ez az, amit az idő csinál a képpel. De az is igaz, hogy azok az arányok, összefüggések, amelyek a kifejezések között fennállnak, azokat csak rajzzal lehetett fixálni. Így értettem meg a gondolat jelentését, hogy az idő fest, de nem rajzol.

Gyökereim másik ága az a szeretet, amellyel a gyermekkoromra emlékszem vissza. Az első impulzusok, amelyek apám ölében ülve a Tisza-parton értek. Mikor az este közelgett, egyre finomabban kélett a folyó, a levegő. Hasonló élményeket őrzök azokról az utakról, amikor Pestről jövet, Tápíószele után kinyílik Újszász felé menet az Alföld, és valami végtelen csodával, határtalan szabadságérzettel tölti el az embert a látvány. Ezek az élmények ma is vonzanak és kitöltik a kíváncsiságomat. A legutóbbi időkben, amikor a két óriást, Tiziánt és Rembrandtot tanulmányoztam, úgy vélem, rájöttem a titkukra. Nem arra, hogyan festenek, hanem arra, hogy hová akarnak elérkezni. Úgy találtam, mindketten

Falv

azonos célra irányították törekvéseiket, amit röviden csak úgy tudnék megfogalmazni, hogy nem csupán a tárgyat magát jelenítették meg, sőt, talán épp ellenkezőleg, feledtetni akarták a tárgyat, amit festenek. A feledtetés arra utal, utalt, hogy egy nagy harmóniát forrasszanak egybe a képen. Olyan harmóniát, ami egyenesen az univerzumra vonatkozik. További izgalmas kérdés, hogyan érik el az egyetemes harmóniát magába foglaló hatást? Később aztán rájöttem, hogy a művészetek valamennyi ága erre törekszik, csak a kifejezési eszközeik változnak. Egyiptomi utamon csodálatos élmény volt Luxorban. Van ott egy szép, modern épület, s annak a parkjában volt egy 6–8 méteres állószobor. Holdfényes, csillagos ég volt. A grániton, az esti harmónikus fény pásztázott fejtől a talpáig. Megértettem, hogy az ég felé mutat a szobor. Nem horizontálisan terjed ki, hanem vertikálisan. Az egyiptomi szobrok, a legkisebbek is függőleges tendenciát foglalnak magukba. Sok mindent újra értelmezve azt gondolom, a mesterművekre ez jellemző. Egy titok maradt: hogyan lehet ezt elérni? Úgy találtam – Tizián tanulmányozását követően –, hogy a színek és a formák szinte pórusról pórusra illeszkednek, az egyik következik a másikból. Sehol egy éles vonal, egy éles metszet; puhán, de feltartóztathatatlanul hömpölyög végig ez az egység a képeken. Közel a 75. évemhez, ezeket a tanulságokat igyekszem alkalmazni.

Természetesen munkám során az összes társművészetek is segítettek. Amikor nem festek, vagy nem elmélkedek, akkor a költészettel vagy a zenével foglalkozom. Ezek a kiegészítő sportok, amelyekben szintén az előbb említett elveket vélelem megtalálni.

– A 20. század mű-

vészeinek egy jelentős része elfordult a valóságtól. Nem az ábrázolásban, hanem valami másban kereste a művészet lényegét. Te mindvégig a valóság talaján állva maradtál alkotó művész. Honnan ez a makacs ragaszkodás a természetes környezethez?

– A 20. század törekvései a művészet teljességéből egy-egy részletet emelnek ki, és azt úgy kezelik, mintha az pótolná a művészi teljességet. Szokás mondani, hogy az emberek egy rövid élete van. Nincs időm azzal foglalkozni, hogy milyen teóriával magyarázzam meg az előbb említett tényeket. A művészet egysége sok elemről tevődik össze: szín, anyag, forma, konstrukció, összhangzat és így tovább. Ha elhagyok valamit, akkor különös lesz a kép – a művészet egyébként törekszik a különösré –, de ezzel elszegényítem a kifejezési eszközeimet. Lehet, hogy különöset alkotok, de hiányosat. Tehát a különösség nem egy emelkedett harmóniában, tartalomban nyer kifejezést, hanem egy hiányhoz tartozik. Nem vagyok hajlamos időt

fecsérelni arra például, hogy mindig csak függőleges irányban húzgáljam az ecsetet a vásznon. Az én megítélésem szerint ez nem egyenlő a művészet teljességével. Az ilyesmi valójában sosem állt meg. A hiányból nem lehet érdemet csinálni.

Az, hogy mára igen messzire jutott el ez a dolog, egy óriási propaganda kampány eredménye. Ezeknek az embereknek szükségük van propagandára. Michelangelonak vagy Raffaelonak nem volt propagandája a saját műveiken kívül. De ezek a művek bőven elegendőek ahhoz, hogy évszázadok múltján is beszéljünk róluk. Engem figyelmeztet a 20. század nagy magyar festőinek a tevékenysége is. Tornyai vagy Rudnay például. Ők levelezésükben kitértek erre a problémára, mikor tapasztalták saját koruk nyugati irányzatait. Egyértelműen azt mondták: magyar festészetet kell csinálni. A magyar nép jellemére, a magyar táj szellemére

utaló művek azok, amelyek érdekesekek, különösekek a világ számára. Nem gondolom tehát, hogy nekem szükséges lenne más tennem, mint amit teszek. Senkit sincs szándékomban sérteni, de mindig felvetődik bennem, vajon képzett-e egyik-másik, magát modernnek mutató festő? Gyakran kétségeim vannak. Láttam az egyik legnagyobb, Kandinszky törekvéseit. Münchenben volt egy nagy, gyűjteményes kiállítás műveiből. Indulása az expresszionizmus törekvéseihez kapcsolódott. Majd feladta ezt az ábrázolást, mondván, vagy gondolván, hogy így nem tud karriert csinálni, nem fog különöset alkotni. New Yorkban egy este rá-sütött az alkonyi nap egyik fordítva állított képére, s ebből azt a következtetést vont

Aranyló Nap

le, hogy az ábrázolástól függetlenül kell valami szépet, harmonikusot alkotni. Fel is rúgott minden korábbi szabályt és végül eljutott a geometrikus absztrakcióig. Ezeket az elméleteket nem tudom követni. Szomorú lennék, ha csak ez lenne a 20. század igazi művészete. Miért nem beszélnek szinte egyáltalán, vagy csak keveset a 20. századi mexikói murális művészetéről, Diego Rivieráról, Siqueirosról, Orozcoról és így tovább? Nem hallunk Emil Nolderől vagy Permekéről. Ezek maradtak figurális alkotók, akárcsak Kokoska. A szellem emelkedettsége megkívánja azt a rajzot, amivel bizonyítani lehet, hogy mások számára olyan művet hoztál létre, amivel ő kapcsolatot tud teremteni. Így épül híd lélektől lélekig.

– *Milyennek látod a Szolnoki Művésztelep jelenét, de még inkább a jövőjét?*

– A jelenét azt látom; hogy mivé válik, azt nem tudom. Azok a kollégák, akik ma itt dolgoznak, négy festő meg a három szobrász, méltánytalanul el vannak hallgatva. Az igazság az, hogy a műnek kell megszületni, ez tartozik ránk. Az, hogy milyen a fogadtatása, azt az idő majd el fogja dönteni. Mi a művészet teljességével törődünk, remélem, idővel megkapjuk majd a méltó elismerést.

Sajnos, olyan ifjú kollégák, akik ide költöznének, most még nincsenek. Szomorú volt látnom a Képzőművészeti Főiskola végzős növendékeinek kiállítását Budapesten. Tudomásul kellett vennem, hogy a magyar főiskola nem tanítja meg a művészeti alapismereteket. A látott fiatalok valószínű elégedetlenek lesznek mindig, mondván, nem értik az ő törekvéseiket. Mi pedig a szemükben konzervatívák, maradiak vagyunk. Véleményem szerint a modern művészet és a klasszikus művészet nem összemesható. A modern művészet nem folytatása az előzőeknek. A kínai képzőművészeti főiskola helyettes rektora nálam járt vagy 25–30 évvel ezelőtt. Megkérdeztem, milyen ismervek alapján bírálják ott a műveket. Hét pontban foglalta össze a bírálati alapelveket. Az első és az utolsó pont volt számomra az érdekes. A mű kapcsolata az étellel, és kapcsolata a régiekkel. Tehát a művészet töretlen folytonosság volt a végső mérce. Ez ellen nem

tudok érvet felhozni. Ha az őseiberlangrajzait nézzük, az döbbsent meg, hogy milyen megfigyelési és kifejezési képességgel rendelkeztek az őseink. Remekül, mozgásban tudták az állatokat, a különböző élőlényeket, a vadászat tárgyait ábrázolni, megeleveníteni. Ide kapcsolódik, amit a felejthetetlen emlékü mesterem, Szőnyi István mondott, hogy a művészet fejlődésre képtelen, éppen ezért végelen és örök. Ezt a Kép című művében meg is fogalmazta. De hát hová is fejlődhetne, ha már egyszer elérte a teljességet. Gondolj csak az egyiptomiakra. Vagy, mer valaki olyat mondani, hogy a szamotrákei Nike gyengébb, mint a 20. század legjobb szobrai?

– *Mi jut eszedbe, ha a felújítatlan szomszéd épületre nézel?*

– Jó lenne, ha befejeznék. Mostani állapotában normális civilizált életre nem alkalmas. Kár, hogy a 90. évfordulóra nem készült el. De hát annyi minden helyre lehetne nyúlni, ahol igazítandó, fejlesztendő dolog volna. Tudomásul kell venni, hogy egyszerre nem lehet mindent. A dolgok rangsorolása az önkormányzat feladata. Merem remélni, hogy a közeli jövőben felépül a másik épület is. Ha sarokba akarsz szorítani, azt kérdezd, kiknek a számára kell felépülnie? Hol vannak azok az emberek, akik a Szolnoki Művésztelep hagyományát önként vállalják? Nem látom azokat a valódi tehetségeket, akik az elődök törekvéseit képesek folytatni. A hagyományok folytatásának igénye ne legyen tilalomfa. De ha Itáliát nézzük, annak művészetét, azt látjuk, hogy vannak velencei, siennai, firenzei mesterek és így tovább. Vagyis minden kis városállam képes volt megteremteni a maga sajátos művészetét. Magyarországon is a különböző tájak más-más megoldási formulákat kínálnak az adott feladatra. Az egyetlen járható út ez, mely nem uniformizálni fogja a művészetet. A mi elődeink a költészetben és a realitásban találták meg fő mondanójukat, ezt kár volna feladni, és más vágányra állítani a művésztelep törekvéseit. Ez sajátos arculat.

– *Állampolgárként a változó Magyarországon hogyan érzed magad? Milyennek ítéled a nemzet kilátásait?*

– Ez olyan magvas dolog, hogy meghaladjam az én ismereteimet. Számomra az igazmondás magától értetődő dolog. De a kérdés kifejtéséhez sok olyan tényanyagra volna szükség,

amely nem áll rendelkezésemre. Emberileg úgy vélem, hogy ha valaki egy házat akar felépíteni, és két évet kap rá, kemény munkával is nehezen tudja elérni célját. Ez egyben válasz is arra, mit várok és milyen jövőt remélek. A magyar nép, bármilyen nehézségek előtt állt – ennél voltak nagyobb próbatételei –, mindig sikeresen felemelkedett. Volt-e országnak nagyobb csapása, mint a magyaroknak a trianoni békeszerződés? Mindenki annak szurkolt akkor is, hogy összeomoljon ez az ország. Nem sikerült! Rettentő szívósan kiküzdötte magát ez a nép. Most sokkal előnyösebb feltételekkel miért ne tudna kilábalni a nehézségekből. Egyébként jól érzem magam. Mindenki a saját szerencséjének a kovácsa. Találjuk hát meg a szerencsét, ki-ki a saját képzelőerejével, tájékozódó képességével keresse meg a saját magának leginkább megfelelő utat. Ez a fajta szabadság a jövőben még inkább ki fog teljesedni. Nem lesznek előírások, hogy kinek mit kell tenni ahhoz, hogy jól érezze magát, vagy talpon maradjon. Ez a helyzet egyben arra is kiváló alkalom, hogy a tehetségek kibontakozzanak. A középszerűség, amelyet volt módunkban tapasztalni, szűnjön meg, és rendeződjön el a társadalomnak az a természetes értékrendje, hogy aki többet tesz a hazáért, az kerüljön magasabb polcra, és akár jobb megélhetési viszonyok közé is.

– *A művészek mindig kritikusan viszonyultak a hatalomhoz. Te most kormánypárti vagy, vagy ellenzéki?*

– Kormánypárti vagyok. Nagyon rövid idő állt eddig rendelkezésre a kormánynak, és még nem is szurkoltak neki, hogy sikerüljön. Őszintén csodálom a miniszterelnököt, hogy nem vesztette el még a kedvét ennyi otromba megjegyzés és igaztalan vádaskodás ellen. Ez egy hősiesség magatartás. Ha nekem ennyit kellett volna elszenvednem a műkritikától, amit ő kap a politikai kritikától, nem is tudom, hová menekültem volna már innen.

– *Ezek szerint bizakodó vagy a változásokat illetően?*

– Igen. A politikai paletta elég gazdag, és elég intenzív színeket használ. A következőkben, ha nem az Antall-kormány, akkor egy másik fogja úgy irányítani a dolgokat, hogy a költői gondolat szerint a haza fényre derüljön.